

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI'NA KAYNAKLIK BAKIMINDAN CÖNKLERİN ÖNEMİ: "06 MİL YZ CÖNK 59" NUMARALI CÖNK ÖRNEĞİ

Duygu KAYALIK ŞAHİN¹

Özet

Edebiyat tarihinde daha önce adı duyulmamış üdebânın eserlerinin birincil kaynağı olan cönkler, divanlarda yer almamış şiirlerin ve müstakil haline rastlanılamayan manzûm ve mensûr eserlerin tespitinde yararlanan değerli bir telif türüdür. Muhtevâlarında barındırdıkları zengin öğelerin geleceğe aktarılmasında birer kültür taşıyıcısı vazifesi gören cönklerin, kütüphanelerde ve özel kitaplıklarda çok sayıda örneğine rastlamak mümkündür. Edebiyat tarihinin yazılı kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan cönkler, muhtevâlarında yer alan çeşitli metin ve bilgilerden dolayı sadece edebiyat için değil farklı disiplinler için de önem arz etmektedirler. Edebî ürünlerin gün ışığına çıkarılmasında bazen tek nüsha bazen de var olan bilgileri destekleyen bir nüsha olarak edebiyata kaynaklık eden cönkler, dinî, tarihî ve kültürel ürünlerin kendi sahalalarına kazandırılmaları hususunda zengin imkânlar sunmaktadırlar.

Bu çalışmada, son yıllara kadar edebiyat araştırmalarında adeta göz ardı edilen bu değerli eserlerin, edebiyat tarihimiz açısından önemini vurgulamak, Türk İslam Edebiyatı'na hangi yönlerden kaynaklık ettiğini belirleyebilmek ve çeşitli eserlerin gün yüzüne çıkarılması hususunda yapılacak çalışmalara katkı sağlayabilmek amacıyla, Millî Kütüphane'de "06 Mil Yz Cönk 59" numarada kayıtlı olan cönk incelenmiştir. Çalışmada, ilk olarak cönkün muhtevâsı tanıtılmış, ardından ulaşılmak istenen hedef doğrultusunda dinî içerikli manzûm ve mensûr metinler incelenmiştir. Dinî öğelerle bezenmiş şiirler ve şairler hakkındaki bilgiler bir tablo hâlinde gösterilmiş, şiirlerin hâricinde cönkte yer alan diğer dinî metinler hakkında da bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında, cönkte yer alan ürünlerden birer kaynak olarak nasıl yararlanılabileceği ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu hususta, dinî muhtevâlı manzum ve mensûr metinlerin incelemesinden elde edilen veriler, Türk İslâm Edebiyatı'na ait metinlerin günümüze aktarılması hususunda sağladığı imkânlar çerçevesinde 9 başlık altında tasnif edilmiş ve her bir başlık örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda ise Türk İslâm Edebiyatı'nın yazılı kaynaklarından biri olan cönklerin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cönk, kaynak, Türk İslâm Edebiyatı, şair, şiir.

THE IMPORTANCE OF JUNKS AS A SOURCE OF TURK-ISLAM LITERATURE: "06 MIL YZ CÖNK 59" NUMBERED JUNK SAMPLE

Abstract

Junks, having a remarkable place among written sources of literature history, are also important for different disciplines thanks to texts in their content. Junks are valuable literary works which are useful for identifying prose and poetry works of unknown poets and unreleased poems of poets who have divan. Junks can be only text as a main source which brings to light the unknown literary works while sometimes it is possible to use it as a secondary source that supports substantial knowledge. They also give opportunities bringing cultural, religious and historical works in their own areas.

Junks, which function as a cultural transmitter that leads rich content to future, are frequently encountered in libraries and private bookcases. In this paper, the junk which is registered as "06 Mil Yz Cönk 59" in National Library is examined in order to emphasize the importance of junks for our literature history which is nearly ignored until recent years and contribute to the future studies which will focus on discovering unknown poems and poets. In the paper, first of all, content of the junk is introduced and especially religious prose and poetry works are emphasized. Data about poems having religious elements and poets are given in the table and also information about other religious texts in the junk is given. Then, how one can benefit from works in content as a source is explained. Therefore, opportunities that are presented by the data which is

¹ Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, kayalik_duygu@hotmail.com.

gained from the examination of the religious prose and poetry works which take place in the junk is divided into 9 titles which are supported by examples and all of them are about transmission of Turk-Islam literature's works to modern day. Thus, in this study, emphasizing the importance of Junks which are one of the written sources of the Turk-Islam Literature is aimed.

Key Words: Junk, source, Turk-Islam Literature, poet, poem



GİRİŞ

Cönkler, genellikle yazarı belli manzûm ve mensûr metinlerle birlikte türkû, mani, destan, fıkra, hikâye, duâ gibi yazarı belli olmayan ürünleri, büyü ve gizli ilimlerle ilgili notları, ilaç tariflerini, cönk sahibini ilgilendiren doğum-ölüm tarihlerini, günlük hayatı kolaylaştıran çeşitli bilgileri, dinî esas ve öğütleri muhtevâsında barındıran bir tür not defterleridir.²

Muhtevalarında barındırdıkları ürünler sebebiyle edebiyat tarihinde büyük bir boşluğu dolduran cönkler, manzûm ve mensûr metinlerin mukayeseli şekilde oluşturulmasında bir nüsha olarak edebiyat tarihinin asıl kaynaklarına yardımcı olmakla birlikte az da olsa edebî metinlerin tek nüshası, tarihi olay ve olguların tek tanığı olarak asıl kaynak görevi de üstlenirler. Böylelikle, saklı kalmış çeşitli bilgi ve metinleri edebiyatımıza kazandıran en önemli membalardan biri olurlar.

Türk İslâm Edebiyatı metinlerini içine alan cönklerde, "ilâhî, na't, münâcât, şathiye, mersiye, nutuk, devriye, ilm-i hal vb." nazım türlerinin bulunması cönklerin bu edebî alanın ana kaynakları arasında yer almasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, makalede değerlendireceğimiz cönk, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda "06 Mil Yz Cönk 59" numarada kayıtlıdır. Manzûm ve mensûr birçok metnin bulunduğu eser, 107 varaktan oluşmaktadır. Cönkte nesih, bozuk nesih, nesih kırması, tâlik, dîvânî, dîvânî kırması gibi birçok yazı türünün bulunması cönkün birçok kalemden çıktığını göstermektedir. Cönkte, muhtelif yerlerde çeşitli şekillerde oluşturulmuş "Seyyid Mehmed Hâfız" mührü dışında başka kimlik belirtici bir kayıt bulunmamaktadır. Bu noktadan yola çıkarak derleyicilerden birisinin "Seyyid Mehmed Hafız" olduğunu söylemek mümkündür. Diğer derleyiciler hakkında bir bilgi bulunmadığı gibi, cönkün ne zaman yazıldığına dair de bir kayıt yoktur. Ancak, cönkte yer alan şairlerin 13.yy ila 18.yy arasında yaşamış olmaları, cönkün 18.yy'da derlenmiş olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmamızın asıl amacı İslâm te'lif anlayışının bir yansıması olarak muhtevâda yer alan manzûm-mensûr dinî eserlerin Türk İslâm Edebiyatı'na kaynaklık etmesi olması sebebiyle cönkte bulunan 43 şaire ait 93 şiir, mahlas beyti olmayan 11 şiir ve Arapça 4 şiir olmak üzere toplamda 108 şiir ve diğer manzûm ve mensûr metinler incelenmiştir. Bu metinlerden tasavvufî muhtevaya sahip olan şiirlerin cönkte bulunduğu varak numarası, şiirin başlığı, nazım türü/şekli, nazım birimi, bent/beyit sayısı, vezni ve redifi/kâfiyesi; şairlerin isimleri ve yaşadıkları yüzyıl aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

² Cönkler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Orhan Şaik Gökyay, "Cönk", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, 8, 1993: 73-75; Saim Sakaoğlu, "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri", *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu*, Elazığ, 1987: 219-226; M. Şakir Ülkütaşır, "Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönk'lerin Değeri", *Türk Kültürü*, V, 60, 1967: 25-27; Doğan Kaya, "Cönklerin Önemi ve Sivas Kaynaklı Cönkler", *Müjgan Üçer'e Armağan*, 2011: 453-461; Duygu Kayalık Şahin, "Cönk Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, 10(12), 2015: 709-726.



Şiir No	Şiirin Varak No.su	Şairin Mahlası	Şairin Yaşadığı Yüzyıl	Şiirin Başlığı	Şiirin Nazım Türü/ Şekli	Şiirin Nazım Birimi	Şiirin Bent/ Beyit Sayısı	Şiirin Vezni	Şiirin Kafiyesi/ Redifi
1.	1a	Yûnus	14.yy	-	İlâhî	Dörtlük	2	Hece Ö.	'İşkın elinden
2.	1a-1b	Eşrefoğlu	15.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	5	Aruz Ö.	Oda yanar
3.	1b-2a-2b-3a	Halîlî	16.yy	Medh-i Ka'betullah	Medhiyye	Dörtlük	9	Aruz Ö.	sana
4.	3b-4a-4b	Niyâzî	17.yy	İlâhî-yi Niyâzî	İlâhî	Dörtlük	5	Aruz Ö.	-in kandedir
5.	4b-5a	Şemsî	16.yy	İlâhî-yi Şemsî Kuddisi Sirrhû	İlâhî	Beyit	7	Aruz Ö.	olmadan
6.	5a- 5b	Eşrefoğlu	15.yy	Eşrefoğlu	Gazel	Beyit	6	Aruz Ö.	gizlidür
7.	6a-6b	Şemsî	16.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	10	Aruz Ö.	-ler seni ister
8.	7a	Niyâzî	17.yy	-	İlâhî	Beyit	4	Aruz Ö.	-â
9.	7b-8a	Şeyh-zâde	?	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	6	Hece Ö.	Hizmet eyle bir mürşid-i kâmile
10.	8b-9a	Hüdâyî	17.yy	Hüdâyî	İlâhî	Dörtlük	6	Hece Ö.	eglenmez
11.	9b-10a	Eşref-i Sâni	17.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	6	Aruz Ö.	-e gelmişlerdeniz
12.	10a-10b	Nûrî	17.yy	İlâhî-yi Nûrî	İlâhî	Dörtlük	4	Aruz Ö.	Kerem it kullara ya Hayyü ya Kayyûm
13.	10b-11a-11b	Gedâyî	?	İlâhî-yi Gedâyî	İlâhî	Dörtlük	6	Aruz Ö.	Kerem kıl başışla benim suçumu yâr geç günâhımdan
14.	11b-12a	'Âşık Yûnus	14.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Hasan ile Hüseyindir
15.	12b-13a-13b	Miskin Yûnus	14.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	8	Aruz Ö.	-anı
16.	13b-14a-14b	Niyâzî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	11	Aruz Ö.	Lutf eyle açiver yolum
17.	14b	Muhyî	17.yy	İlâhî-yi Muhyî Kuddisi Sirrhû	İlâhî	Dörtlük	3	Hece Ö.	-umuz
18.	15a	Şeyhî	?	Sultanu'l-Ârifin Şeyhî Hazretlerini n nazîreleridür	Gazel	Beyit	5	Aruz Ö.	Sırrın söyleriz
19.	15b	Niyâzî	17.yy	Niyâzî	Gazel	Beyit	5	Aruz Ö.	-i 'İşka es-salâ
20.	16a	Sa'îd	?	Sa'îd	Gazel	Beyit	7	Aruz Ö.	-ayım el-amân

									Allah
21.	16b	Sa'îd	?	Sa'îd	Gazel	Beyit	6	Aruz Ö.	-ı sensin
22.	16b-17a	Eşrefoğlu Rûmî	15.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	4	Aruz Ö.	idem
23.	17a-17b-18a	Eşrefoğlu Rûmî	15.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	10	Aruz Ö.	idem
24.	18a	Şükûfî	?	İlâhî-yi Şükûfî	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Göster bize cemâlini
25.	18b-19a	Hüdâyî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Yürü bülbül kadîmî âşiyâna
26.	19a-19b	Yûnus	14.yy	-	İlâhî	Beyit	6	Hece Ö.	-eyin
27.	19b-20a	Eşrefoğlu Rûmî	15.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	5	Hece Ö.	'Abdü'l-kâdirî
28.	20a-20b	?	?	-	İlâhî	Dörtlük	4	Hece Ö.	Gelin pîrlere deyin yâ hû
29.	20b-21a-21b	Niyâzî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	14	Hece Ö.	Çağırırım dost dost
30.	21b-22a	Nûrî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	5	Aruz Ö.	Bu meydân özge meydândur
31.	23a	Hüdâyî	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	6	Hece Ö.	Rabbim meded Mevlâm meded
32.	23b	Hüdâyî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Kul neylesün yâ Rabbenâ
33.	24a-24b	Hüdâyî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	10	Aruz Ö.	iderler hû-ile
34.	24b	Hüdâyî	17.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	3	Hece Ö.	Bana Allâhım gerek
35.	25a	'Abdî	?	'Abdî	Gazel	Beyit	5	Aruz Ö.	Ola
36.	25a-25b	Rûşenî	15.yy	Rûşenî	Gazel	Beyit	7	Aruz Ö.	-a
37.	25b	Hüdâyî	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Gel Allâha gel Allâha
38.	26a	Hüdâyî	17.yy	Hüdâyî	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Gel Allâha gel Allâha
39.	26b	Rûşenî	15.yy	Rûşenî	Münâcât	Beyit	7	Aruz Ö.	-ı
40.	27a	'Âbidî	16.yy	-	Gazel	Beyit	7	Aruz Ö.	ola
41.	28a	Hüdâyî	17.yy	Hüdâyî	İlâhî	Dörtlük	7	Hece Ö.	Gel Allâha gel Allâha
42.	28b	Hüdâyî	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	5	Aruz Ö.	Gel hû diyelim yâ hû
43.	28b-29a	Şemsî	16.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	7	Aruz Ö.	-a gel
44.	29b	Şemsî	16.yy	Şemsî	Gazel	Beyit	6	Aruz Ö.	eyle
45.	30a	Şemsî	16.yy	-	Gazel	Beyit	8	Aruz Ö.	-sın

46.	30b	Şemsî	16.yy	İlâhî	İlâhî	Beyit	7	Aruz Ö.	-yı
47.	31a-31b	Dervîş Yûnus	14.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	6	Hece Ö.	Yâ hû dirler bir meclise uğradım
48.	31b-32a	Dervîş Yûnus	14.yy	Medhi'n- Nebî Sallellâhu 'Aleyhi ve Sellem	İlâhî	Dörtlük	6	Hece Ölçüsü	Ehlen ve sehlen merhaba
49.	32a-32b-33a	Yahûdî	17.yy	-	Na't	Bent	4	Aruz Ö.	Hudâ
50.	33a-33b-34a	Süleymân	?	-	Na't	Beyit	22	Aruz Ö.	-dur
51.	34a	Yûnus Emre	14.yy	-	İlâhî	Beyit	5	Hece Ö.	Ârzû kıarsun
52.	34b	Nüzûlî	18.yy	Medhi'n- Nebî Sallellâhu 'Aleyhi's- selâm	Na't	Beyit	5	Aruz Ö.	Geldim yâ Resûlallah meded
53.	34b-35a	Cemâlî	?	-	Na't	Beyit	5	Aruz Ö.	-în
54.	35a-35b	Zâkirî	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	4	Hece Ö.	Gel zikr idelüm Allahı Bürhânı
55.	35b-36a	'Âşık Yûnus	14.yy	İlâhî-yi Yûnus	İlâhî	Dörtlük	7	Aruz Ö.	Yardım eyle kiyâmetde
56.	36a-36b	Na'tî	?	Münâcât	Münâcât	Beyit	9	Aruz Ö.	-âh
57.	36b-37a	?	?	-	Gazel	Beyit	11	Aruz Ö.	Cennetü'l- me'vâ
58.	37b-38a	Hâfîz	?	-	Gazel	Beyit	8	Aruz Ö.	-i depretmez
59.	38a-38b	Hafîl	?	-	Gazel	Beyit	9	Aruz Ö.	Şehrü's-siyâm
60.	39a	Nahîfî	18.yy	-	Na't	Beyit	2	Aruz Ö.	Yâ Resûlullah
61.	39a-39b	Niyâzî	17.yy	-	Na't	Beyit	6	Aruz Ö.	-em
62.	39b-40a	Yazıcıoğlu	15.yy	-	Muhammediy ye'den	Beyit	7	Aruz Ö.	-â
63.	40a-40b	Zâkirî	17.yy	-	Münâcât	Dörtlük	5	Aruz Ö.	Esirge kapuna geldim didin yâ Rabbi Gaffâram
64.	41b	'Âşık Yûnus	14.yy	İlâhî	İlâhî	Dörtlük	4	Aruz Ö.	Yalvar kul Hâlîka yalvar
65.	43a-43b	Rûşenî	15.yy	Medh	Na't	Beyit	9	Aruz Ö.	-ad
66.	43b-44a-44b	Veysî	17.yy	-	Kaside	Beyit	17	Aruz Ö.	-âh

	45a								
67.	45a-45b	Nûrî	17.yy	-	Gazel	Beyit	7	Aruz Ö.	-ı 'ışka es-salâ
68.	45b	Nûrî	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Gönül sensüz karâr-itmez
69.	46a	Vehbî	?	-	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Ehlen ve sehlen merhâba
70.	46a-46b	Vehbî	?	-	İlâhî	Beyit	5	Aruz Ö.	-ı
71.	46b-47a	Figânî	16.yy	-	Gazel	Beyit	6	Aruz Ö.	-un
72.	47a-47b	Hâfız	?	Na't-ı Nebî Sallellâhu 'Aleyhi ve Sellem	Na't	Beyit	5	Aruz Ö.	-ı
73.	48a	?	?	-	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Lidû lî'l- mevt vebnû lî'l-harab
74.	49a-49b-50a	Yûnus	14.yy	-	Gazel	Beyit	9	Aruz Ö.	İtmiş-iken
75.	50a	'Âşık Himmet	17.yy	-	İlâhî	Dörtlük	5	Aruz Ö.	'Âşkın elinden elinden
76.	50b	Eşref	?	-	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Haberin var mı?
77.	56b	?	?	-	İlâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Gönül bir dem çeker bin hû
78.	65b	?	?	-	Gazel	Dörtlük	5	Aruz Ö.	-îr
79.	65b-66a	Erzurumlu İbrahim Hakkı	18.yy	-	Mârifetnâme' den	Beyit	51	Aruz Ö.	-âh
80.	68a-68b-69a-69b	Yazıcıoğlu	15.yy	-	Muhammediy e' den	Beyit	28	Aruz Ö.	-eyni
81.	86b-90a	Sâdikî	?	Medh-i Ramazân-ı Şerîf	Gazel	Beyit	14	Aruz Ö.	Elvedâ'
82.	90b-91a	?	?	İlâhî-yi Terâvîh	İlâhî	Dörtlük	5	?	Allahın birliğine tekbir idelim
83.	94a	?	?	-	İlâhî	Dörtlük	4	Hece Ö.	-ar durmayup
84.	94a	?	?	-	İlâhî	Dörtlük	2	Hece Ö.	-lar hû çeker
85.	95a-94b	Yazıcıoğlu	15.yy	-	Muhammediy e' den	Beyit	10	Aruz Ö.	-âd
86.	95b-95a	Mîr-zâde	?	İlâhî-yi Medh	İlâhî	Dörtlük	4	Aruz Ö.	-â
87.	100b-100a	Kemâl Ümmî	15.yy	Kemâl Ümmî	Gazel	Beyit	11	Aruz Ö.	eyledi
88.	101a-100b	Süleymân	?	Medhi'n-Nebî	Na't	Beyit	22	Aruz Ö.	-dur
89.	101b	?	?	-	Münâcât	Beyit	8	Aruz Ö.	-ât



90.	102a	Fethî	17.yy	-	Münâcât	Dörtlük	2	Hece Ö.	-ân
91.	102a-102b	Nûrî	17.yy	ilâhî	ilâhî	Beyit	5	Aruz Ö.	-miyem bilmem
92.	102b-103a	Hüdâyî	17.yy	ilâhî	ilâhî	Beyit	5	Aruz Ö.	iden
93.	103a-103b	'Aşık Yûnus	14.yy	-	ilâhî	Dörtlük	5	Hece Ö.	Yâ Resûlallah
94.	103b	Yûnus	14.yy	-	ilâhî	Beyit	5	Aruz Ö.	-dan içeri
95.	104a-104b	'Âşık Yûnus	14.yy	-	ilâhî	Beyit	6	Hece Ö.	-dan
96.	104b	?	?	ilâhî	ilâhî	Beyit	1	?	dervişleri

Tabloya göre cönkte, 37 şaire ait 86 adet dînî muhtevâlî şiir ile mahlas beyti bulunmayan 10 dînî muhtevâlî şiir bulunmaktadır. Cönkte yer alan 108 şiirden 96'sının dînî muhtevâyâya sahip olması, cönkün Türk İslâm Edebiyatı'na ait metinlerin kaynakları arasında yer almasını sağlamaktadır.

Cönkte şiirlerin dışında, "Nazmu'l-Leâlî", "İlm-i Hâl Risâlesi", "Subhatu'l- Uşşâk", "Tercüme-i Kasîde-i Fe'tlubnî Tecidnî", "Geyik Hikâyesi", "Hâzâ Şerh-i Hilye-i Resûl 'Aleyhi's-selâm" başlıklı manzûm metinler; "Kavâ'id-i İmlâ", "Risâle-i Nakşibendî", "Hikâye-i Şâh-merân", "Hutbeler, Mev'izeler, Salât-ı Şerîfler, Duâlar" ve "Hastalıkların tedavilerine dair reçeteler" gibi mensûr metinler bulunmaktadır.

Millî Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 59 numarada kayıtlı olan cönkü Türk İslâm Edebiyatı'na kaynaklık etmesi bakımından incelediğimizde, elde edilen verileri 9 başlıkta tasnif etmek mümkündür.

1. Divanlarda bulunmayan manzûmeleri içermesi bakımından cönklerin kaynaklık etmesi

Tenkitle neşri yapılmış divanlarda bulunmayan bir manzûmeye, cönklerde tesadüf edilebilmektedir. İncelediğimiz cönkte, bu durumla ilgili örnekler şunlardır:

* Cönkte, "İlâhî-yi Şemsî Kıddise Sırrıhû" başlığıyla yer alan ve ilk beytini verdiğimiz 7 beyitlik gazel "Şemsî Dîvânı" neşrinde (Toparlı 1984) bulunmamaktadır³:

Vâşıl olmaz kimse Hâkka cümleden dür olmadan

Kenz açılmaz her gönülde tâ ki pür-nür olmadan (4^b-5^a)

* Aşağıya matla beytini aldığımız, cönkte "Medhi'n-Nebî Şallemâhu 'Aleyhi ve Sellem" başlığıyla yer alan 6 kıtalık ilâhî, "Yunûs Emre Dîvânı" neşrinde (Tatcı 2011) bulunmamaktadır⁴:

Ey Enbiyâlar serveri

Ey Evliyâlar rehberi

³ Recep Toparlı'nın "Şemsî Dîvânı" neşrinde bulunmayan bu manzûme başka kaynaklarda Şemsî'ye atfedilmiştir. Bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi I*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1943: 210.

⁴ Mustafa Tatcı'nın "Yunûs Emre Dîvânı" neşrinde bulunmayan bu manzûme için bkz. Ali Rıza Şengel, *Türk Mûsikisi Klâsikleri ilâhîler 3*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1981: 73.



Ey ins ü cān peygamberi

Ehlen ve sehlen merhabā (31^b-32^a)

2. Yazılı kaynaklarda yer almayan şiiirlerin gün ışığına çıkarılmasında cönklerin kaynaklık etmesi

Divanları neşredilmemiş yahut divanları bulunmayan ancak muhtelif eserlerde şiiirleri yer alan şairlerin şiiirleri cönklerde bulunabilmektedir. Cönkte, kaynaklarda tespit edilememiş 21 şiiir yer almaktadır. Matla ve makta beyitlerini verdiğimiz bu şiiirler şunlardır:

* Şiiirlerinde Eşref-i Sānî ve Sānî Eşref mahlaslarını kullanan Eşref-i Sānî'nin, yapılan kütüphane ve katalog taramalarında divanına rastlanılmamış ve aşağıdaki şiiiri kaynaklarda bulunamamıştır:

1. Biz tā ezelden zāhidā dīvāne gelmişlerdeniz

Feryād idüp bülbül gibi efgāne gelmişlerdeniz

6. Şafāmız **Eşref-i Sānî** vīrāndadır çün bizim

Bağmazız biz ' acüzeye seyrāna gelmişlerdeniz (9^b-10^a)

* Kaynaklarda, "Gedāyî" mahlasını kullanan 8 şair bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde, cönkte Gedāyî mahlasıyla yer alan şu şiiire rastlanılamamıştır:

1. Yā ilāhî çok haşalar itmişim tōst itmişim

Kerem kıl bağışla benim suçumu tōst geç günāhımdan

Şimdi bildüm sābıkā men n'itmişem tōst itmişim

Kerem kıl bağışla benim suçumu tōst geç günāhımdan

6. **Gedāyî** yem kıoyamaz kendü zātıma tōst zātıma

Şuçlı geldim sulțānımiñ katına tōst katına

İki cihān güneşi hürmetine tōst hürmetine

Kerem kıl bağışla benim suçumu yār geç günāhımdan (10^b-11^a-11^b)

* "Şeyhî" mahlasını kullanan 14 şair üzerinde yaptığımız araştırmalar neticesinde, aşağıdaki şiiire rastlayamadık:

1. Reh-i Hāğda şādıkuz tevhid sırrın söyleriz

Vārımız yağma kılup tecrid sırrın söyleriz

5. Baht-ı sırr-ı Aħmedide tōğdı çün nūr-ı Eħad

Şeyhîyā bulduğ bekā te' bīd sırrın söyleriz (15^a)



* Cönte iki şiiri bulunan Sa'îd hakkında yaptığımız araştırmalarda, 38 Sa'îd mahlaslı şairin şiirleri arasında bu şiirlere ulaşamadık:

1. Tecellî eyle yâ Rabbi gedâyım el-amân Allâh
Kapuında derd-mend-i bî-nevâyım el-amân Allâh
7. İlâhî fazl-ı lutfuñla Sa'îdi şâd ü handân it
Mukırram cürmüme ben âşinâyım el-amân Allâh (16^a)

Sa'îd

1. İlâhî gönlümüñ mihmânı sensiñ
Sarây-ı kâlbimiñ Sulţâmı sensiñ
6. Cihânîñ dilberinden sine tağlı
Sa'îdiñ sevgili cânânı sensiñ (16^b)

*Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ'sında* (Kılıç 2010: 1434) Bursa'da doğduğu, akranları ve danışmentler arasında seçkin bir yere sahip olduğu vurgulanan Şükûff'ye ait şu şiire kaynaklarda rastlanılmamıştır. Şiir sondan eksiktir:

1. Ey lem yezel lemmâ yezel
İrişmeden tığ-i ecel
Nişânıñ seniñ azz ü cel
Göster bize cemâliñi
5. İşim gücüm dâ'im günâh
Dîvâna geldim yüz siyâh
'Afvîñ-la cürmüm kıl penâh
Göster bize cemâliñi (18^b)

* Cönte, 'Abdî'ye ait aşağıda yer alan iki şiir, 'Abdî mahlasını kullanan diğer 38 şairin şiirleri arasında bulunamamıştır:

1. Dâr-ı ğamdur bu cihân bir anda ne 'işret ola
Gelene bir avdur fütâr kim girse şoñı rihlet ola
5. 'Abdîniñ yâ Rabbi yoğdur saña layık hizmeti
Yüzi qaradur meger senden aña rahmet ola (25^a)



‘Abdî

1. Āh kim bu çarhı zālīm günde biñ biñ kan ider
Her nefes bāz-ı ecel yüz şaydı mürğ-i cān ider

7. Def gibi gögsün dögüben ‘**Abdî** ider āh u zār
Ney gibi bağrın delüp bu hicrānı nālān ider (28^a)

* *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*’nde kendisinden “Nâzım, ahlâkçı” olarak bahsedilen ‘Âbidî’nin 1525 tarihinde vefat ettiği ve *Ravzatü’l-İslâm*⁵ adlı görgü ve islâmî ahlâk kurallarını anlatan bir manzum eseri olduğu belirtilmiştir. (2002: 89) Kaynaklarda bu ‘Âbidî’ye ait bu şiire de rastlayamadık:

1. Şanma kim bāğ-ı cihānda bir gül-i bî-ḥār ola
Kimde kim vardur muḥabbet miḥnet aña yār ola

7. Gel ‘**Âbidî** it ‘ibādet sen de her dem ‘ilm-ile
Tā naşîbiñ āḥiretde cennet-i dîdār ola (27^b)

*Na’t-ı Şerîf’e güzel bir örnek olan aşağıdaki şiirin, Süleymân mahlasını kullanan 14 şairden hangisine ait olduğunu belirleyemedik:

1. Ruḥuñ āyîne-i ‘ālem nümādur
Cebîniñ pertevi nūr-ı Ḥudādur

22. Şefâ‘ at ḥırmanından itme maḥrûm
Süleymânı ki mūr-ı bî-nevādur (33^a-33^b-34^a)

*Kaynaklarda, “Cemâlî” mahlasını kullanan 20 şair bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde, cönkte “Cemâlî” mahlasıyla yer alan aşağıdaki şiire rastlayamadık:

1. Faḥr-i ‘ālem Muştafādur Raḥmeten li’l-‘ālemîñ
İki ‘ālemde Ḥudādur ol imāme’l- mürselîn

5. Şevḳ-ile oḡur **Cemâlî** Muştafānıñ medḥini
Cümlemize ḳıl şefâ‘ at yâ Resûl yevmü’l-ḥisāb (34^b-35^a)

⁵ Bu eser hakkında bir tez yapılmıştır. Bkz. Hakan Dağ, “*‘Âbidî Ravzatü’l-İslâm (Giriş- İnceleme- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)*”, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.



* Yaptığımız araştırmalar neticesinde kaynaklarda, "Na'tî" mahlasını kullanan 10 şair bulunmaktadır. Cönte yer alan aşağıdaki münâcât kaynaklarda bulunamamıştır:

1. Eyâ Ğaffâr u yâ Raḥmân Raḥîm-i bî-zevâl Allâh
Der-i 'afvîñ küşâyende 'uşşât-ı 'abdiñe hergâh
9. Siyeh-rû Na'tî-yi 'âsî der-i iḥsânîña geldi
Eyâ Ğaffâr u yâ Raḥmân Raḥîm-i bî-zevâl Allâh (36^a-36^b)

*Cönte yer alan Hâfız mahlaslı iki şiire, Hâfız mahlaslı 32 şairin şiirleri arasında rastlayamadık:

1. Kefî icâz-ı esrârîñ yedi Mûsâyı depretmez
Sözün ihyâ-yı mevtâda leb-i 'İsâyı depretmez
8. Tıttupdur yâ Resûlallah şefâ'at dâmenin **Hâfız**
Ki 'izz-i ḥuzûr-i Ḥaḫḫa sensiz pâyi (37^b-38^a)

Na't-ı Nebî Şallellâhu 'Aleyhi ve Sellem

1. Yâ Resûlallah Künnâ muḫrıkañ fî ennârî hû
Müşfikam 'an şem'-i râ pervâneym 'an nârî hû
5. Keyfe mâyezḫur ey **Hâfız** küllemâ na'tu'n-Nebiyyî
Muştafâ maḫbûb-ı 'âlem Aḫmed-i Muḫtârî hû (47^b-48^a)

*Kaynaklarda, "Halîl" mahlasını kullanan 16 şair bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde, cönte Halîl mahlasıyla yer alan aşağıdaki şiir bulunamamıştır:

1. Ḥamdülillâh vâsî' oldı ni' meti şehre's-şiyâm
Çok şükürler lâyıḫ oldı raḫmeti şehre's-şiyâm
9. Mücrimem kesmem ümîdi kim didiñ "lâ taḫnaḫû"
Bu **Halîle** kıla yarın şefḫati şehre's-şiyâm (38^a-38^b)

*Hâşimî mahlaslı aşağıdaki manzûmenin kaynaklarda kayıtlı 6 şairden hangisine ait olduğunu belirlemek mümkün olmamıştır:

1. Bî-beḫâdur ḡafil olma dehr-i bî-bünyâddan



Pîrezendür köhnedür almış Şemüd u  Addan
Ne'yledi aşr-ı Süleymānı sū 'āl it bāddan
ışşa-yı İskenderi gör hıřřā al Şeddāddan
Meramet umma gönül bu gerdiş-i bī-dāddan
Kimse ma mür olmamışdur bu harāb-ābāddan

5. Başa iltür kārını devrān gehi hoş hāl ider
Luf-ile yüz gösterüp ibāl ü istibāl ider
Gāh olur ey **Hāřimi** hāke şalar pā-māl ider
Dürlü dürlü hāřılı insāna mekr u āl ider
eyzān (42^a-42^b)

* Vehbī mahlasını taşıyan 23 şair bulunmaktadır. Vehbī'ye ait aşağıdaki iki şiire kaynaklarda ulaşamadık:

1. Hoř geldiñ ey māh-ı řerīf
Ehlen ve sehlen merabā
Ey mehlikā şehr-i637 münīf
Ehlen ve sehlen merabā

5. Sende eyā şehr-i řerīf
İhřān ide Rabb-i laīf
Mağfūr ola **Vehbī** za īf
Ehlen ve sehlen merabā (46^a)

--

1. řafā geldiñ eyā māh-ı mübārek luf-ı Raħmān
udūmuñla yine mesrūr [u] řād itdīn dil ü cāmı

5. İlāhī sen bu māhıñ hürmetine feyz-i-cūdundan
Günāhın  afv idüp mesrūr ıl **Vehbī**-i nālānı (46^a-46^b)

* Kaynaklarda, "Sādıkī" mahlasını kullanan 8 şair bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde, cönte Sādıkī mahlasıyla yer alan aşağıdaki şiire rastlayamadık:

1. Elvedā ey şehr-i  āzam ayf-ı Yezdān elvedā
Hořnūd-idi cümlesinden ehl-i imān elvedā



14. **Şadıķı** rū-yı siyâh olsuñ yarın şefi^ç

Ol dağı bilmedi ĩadriñ mäh-ı tábân elvedâ^ç

(Vaşf u medĥ-i Ramazân-ı Şerif temmet temâm) (86^a-86^b)

3. Üzerinde bilimsel çalışma yapılmış eserlerde, yanlış veya eksik olarak aktarılan kelimelerin düzeltilmesi bakımından cönklerin kaynaklık etmesi

Tenkitli neşri yapılmış eserlerde, gözden kaçan bir takım yanlışlıklar olabilmektedir. Bu yanlış, metni transkript eden kişi tarafından yapılabildiği gibi bazen de kullanılan nüshalardaki müstensihlerin yanlışlarından kaynaklanmaktadır. Böyle durumlarda cönklerde yer alan metinler bir nüsha olarak görülüp metnin doğru aktarımı sağlanabilir. Cönkün 29^a yaprağında bulunan, Şemseddin Sivâsî'ye ait manzûmenin 6. beyti, *Şemseddin Sivâsî Dîvânı*'nda şu şekildedir:

^ç Aybıñ örtülmez biñ ĩunan bil ĥâliñi söze inan

Bakar gezme gel kolaylan kolaycıdur pîrâna gel (Toparlı 2015: 96)

Bu beyit, daha doğru olduğunu düşündüğümüz şekliyle cönkte şu şekilde yer almaktadır:

^ç Aybıñ örtülmez biñ ĩunan bil ĥâliñi söze inan

Bakır gezme gel kalaylan kalaycıdur pîrâna gel (29^a)

4. Üzerinde bilimsel çalışma yapılmış eserlerde, bozuk vezinli metinlerin tamir edilmesi bakımından cönklerin kaynaklığı

Neşredilmiş eserlerde, bazı beyitlerde veznin bozuk olduğu görülmektedir. Metnin tamir edilmesi hususunda cönkten nüsha olarak yararlanılarak, vezin bozuklukları giderilebilir.

5. Üzerinde bilimsel çalışma yapılmış eserlerde, yer almayan kısımların tamamlanması bakımından cönklerin kaynaklık etmesi

Divanlarda yahut müstakil eserlerde, manzûmelerin eksik kalmış yahut müstensihlerin dikkatinden kaçmış bir beytin/bendin, cönkler vasıtasıyla tamamlanabilmesi mümkündür. Bu duruma örnek olarak şunlar verilebilir:

* Eşrefoğlu Rûmî'ye ait 5 beyitlik gazelin 3.beyti "*İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı- Eserleri ve Dîvânı*" başlıklı neşirde (Güneş 2006: 254) bulunmamaktadır:

Cemâliñ şem^ç ine yandı bu vücûdum yâ Rabbenâ

Ĥutuşup hicriñ-le bu cigerim oda yanar hû (1^a)



* Benzer şekilde yine Rûmî'ye ait 6 beyitlik gazelin 5. Beyti "*İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı- Eserleri ve Dîvânı*" başlıklı neşirde (Güneş 2006: 236) bulunmamaktadır:

Her gedâya şefkat eyle olma zemînde şaşın
Gedânın her bir sözünde âb-ı hayvân gizlidir (5^b)

* Yunûs Emre'ye ait "*Şehîdlerin ser-çeşmesi Hasan'ıla Hüseyin'dür*" ilâhîsinin 3.kıtası "*Dîvân-ı İlâhîyât*"ta (Tatcı 2011:694) yer almamaktadır:

Kerbelânîñ fiğânları
Zemîne irdi kanları
Evlîyânîñ sulţânları
Hasan ile Hüseyindür (12^a)

* "*Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*" neşirinde (Tavukçu: 123),

İy risâlet bositânında hırâmân serv-şad
Viy nübüvvet ravzâsında yâsemem-bû lale-şad

Matlalı gazelin, cönkte yer alan aşağıdaki beyitleri bulunmamaktadır:

Ehl-i Mekke arasında ey Nebîler hâtemî
Toğmadı toğmaz dağı bir sen bigi hayru'l-veled
Kılmışam cürm-ile ' işyânı hatâlar bî-şisâb
Yâ Resüllallâh şefâ' at yâ Nebîyallâh meded (43^a-43^b)

* Figânî'ye ait;

Hâme-i kudret-le yazdı nakş-bend-i "Kâf" u "Nûn"
Hüsn ü hulk-ile seni ser-defter-i "mâyesturun"

Matlalı, 6 beyitlik gazelin 3.ve 4. beyitleri "*Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi*"nde (Karahan 1966: 95) bulunmamaktadır:

İşigînde her seher ' uşşâk-ı şeydâ dilleri
İrişür âvâzı "bil eşhârı hüm yestagfirûn"
Mâni' olaldan ' adular vaşfiña virdim dürer
Âyet-i "Sübhânehu ' ammâ yeķülü'z-zâlimün" (46^b-47^a)

6. Tezkirelerde isimleri zikredilmeyen şairlerin literatüre girmesini sağlamada cönklerin kaynaklık etmesi

Edebiyat tarihçeleri tarafından isimleri zikredilmemiş ve tezkirelerde yer almayan birçok şair bulunmaktadır. Bu şairler, cönkler sayesinde edebî dünyaya kazandırılabilir. Öyle ki, cönkte birer şiiri bulunan Mir-zâde



(95^a-95^b) ve Şeyh-zâde'nin (7^b-8^a) hayatları hakkındaki bir bilgiye, tezkirelerde ve diğer kaynaklarda ulaşamadık. Yapılacak yeni araştırmalarla bu iki şaire dair bilgiler ve bu şairlere ait farklı şiirler gün ışığına çıkartılabilir.

1. Dervîş sen Mevlânî bulmak dilerseñ

Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile
K̄albiñiñ pāsını silmek dilerseñ
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile

2. ‘Ālim olmak gerek mürşid-i kāmil

Hem dahı gerekdür ‘ ilim-le ‘ āmil
Şaķın aldamasun seni bir cāhil
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile

3. Ayrılma git ‘ ulemāniñ izine

Cān kulağını t̄ut anıñ sözini
Yum göziñi baķma cāhil yüzine
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile

4. K̄orķ Allāhdan uyma nefsiñ eline

Raħmet-i Mevlāniñ k̄orķan k̄ulına
T̄ut etegin muħkem yapış eline
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile

5. Her k̄ande gerekse şalma bařıñı

Müşāvere idüp işle işiñi
Her dā ’im ta ’ b̄ir idüp düşüñi
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile

6. ‘Āķil olanlar k̄ul olur üstāda

Bülbül gibi āħir başlar feryāda
‘ Aķlıñ var ise sen dahı **Şeyh-zāde**
Hiżmet eyle bir mürşid-i kāmile (7b-8a)

İlāhî-yi Medħ



1. Ravza-i Rıd̄vāna virdi H̄aḡ d̄id̄ārīndan z̄iyā
Āb-ı r̄uyīñ h̄ürmetine oldu bu ʿālem binā
Sen ki bir sultānsın ins ü cin hükmünde seniñ
Pādişāhlar h̄izmet-i pāyiñe olmaz sezā
2. İşidüp miʿ rāciñi çün oldu h̄ürrem nüh-felek
ʿIyd iderler teşrifiñle şāf t̄utup cümle melek
Girdi pāyiñ ʿarşa irdi faḡr ider tā ḡaşre dek
Cümle meddāḡ ʿāciz olur idemez medḡ-i şenā
3. Müntezīr emriñe cümle ins ü cin ü mihr ü māh
Eylerem zārı fiḡānı r̄ūz u şeb kārım günāh
Seyyidʼil-kevneyn sensin senden özge yoḡ penāh
Ḳıl şefāʿ at ben gedāya pādişāh-ı enbiyā
4. Zāt-ı pākiñ çün cihānı ḡalḡ idüp ferd-i eḡad
Heb günāh ehli umar eḡḡān ile senden meded
Bir günāhkār ümmetiñ **M̄ir-zāde** ḡam-ḡin itme red
Raḡmetenliʼl-ʿālemiñsin ey Res̄ul-i Kibriyā (94b-95a)

7. Üzerinde bilimsel çalışma yapılmamış müstakil eserlerin nüshası olması bakımından cönklerin kaynaklık etmesi

Daha önce neşredilmeyen, üzerinde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamış manzûmelere cönklerde rastlamaktayız.

Cönkün 75^a-76^b varakları arasında yer alan ve 40 beyitten oluşan manzûme, “*Kasîde-i Feʼtlubnî Tecidnî*” diye bilinen Arapça manzûmenin, Kanunî Sultan Süleyman zamanında yazılan ve “Leâli” olarak da tanınan Ahmet Saruhanî’nin yaptığı Türkçe Mezmurlar tercümesidir. Bu manzûmenin, “Tercüme-i baʿzı âyât mineʼz-Zebûr ve Tercüme-i Duʼâ-yı Zebûr” gibi değişik başlıklarda birçok nüshası bulunmaktadır.⁶ Leâli’nin tercümesinde kaynak olarak kullandığı metin İbn-i Abbas’ın yaptığı Arapça tercümesidir. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan “Hacı

⁶ Manzûmenin Süleymaniye Kütüphanesi’nde ulaşılan 7 nüshası şunlardır: 1. Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 3387/1, Ahmed b. Mustafa es-Saruhânî Leâli, Zebûrdan bir surenin tercümesi; 2. Lala İsmail 728/5, *Fatlubni kasidesi ve nazmen tercümesi*, Leali Ahmed b. M. Es-Saruhani; 3. Fatih 5427/8, *Şerhu kasideti Fatlubni tecidni ve tercümetiha Leâli Ahmed b. M. Es-Saruhânî*; 4. Laleli 1162/4, *Manzûme- fatlubni tecidni*; 5. Yazma Bağışlar 6702/12, *Kasidetüʼl- müstahrece min Zebûr ve manzûm Türkçe tercümesi*; 6. Esad efendi 3822/1, Seyyid Mustafa, *Manzûme fi tercimeti bazı ayat mineʼz-Zebûr*; 7. İbrahim Efendi 460, Leâli Ahmed b. M. Es-Saruhânî, Sure-i Rahmân tercümesi. Tarafımızca, bu manzûme üzerinde bir çalışma yapılmaktadır.



Mahmud Efendi Koleksiyonu 3387/1" nüshasında Leâli, tercüme kaynağıyla ilgili olarak şöyle demektedir: "İbn Abbâs rivayet eder ki, Hz. Dâvûd'a nâzil olan Zebûr'da, K.Kerîm'deki 'Rahmân' suresine benzer, içinde tekrarlanan ayetlerin olduğu bir sûre buldum. Bu sûre Süryânî dilinde idi, ben onu Arap diline çevirdim."

8. Üzerinde bilimsel çalışma yapılmış müstakil eserlerin nüshası olması bağlamında cönklerin kaynaklık etmesi

Cönkte, 51^b-58^b yaprakları arasında Tokatlı İshâk Efendi'nin "Nazmu'l-Leâlî" (Özfirat 2006) adlı akâid manzûmesi, 59^a-65^b varakları arasında, "Selîm" mahlaslı şaire ait manzûm bir "Şurûtu's-salât" (Yıldırım 2015), 72^a-75^a yaprakları arasında Latîfî'nin "Subhatu'l-Uşşâk" (Çelik 2010; Sevgi 1987) adlı yüz hadis tercümesi ve 76^b-79^b yaprakları arasında dinî Türk halk hikâyeleri içinde önemli bir yere sahip olan Mevlîd hikâyelerinden "Geyik Hikâyesi" (Albayrak 1993) bulunmaktadır. Bu manzûmelerin yapılan neşirlerinde, metinlerin bir nüshası olarak cönk gösterilmemiştir. Bu sebeple, bir nüsha olması yönüyle cönkümüz son derece önemli bir kaynaktır.

9. Disiplinler-arası çalışmalar bakımından cönklerin önemi

İslâmî ilim ve kültür ortamının içinde filizlenen Türk İslâm Edebiyatı'nda tasavvuf ve İslâm Felsefesi'nin derin izleri vardır. Edebiyatçıların, eserlerinin inşâsında temel kaynak olan Kur'an ve hadislerden başka, peygamber kıssaları, İslâm tarihi, kelâm, ilmihâl, tefsir, fıkıh gibi diğer dinî kaynaklara başvurur. Eserlerin muhtevâsında dinî birikimin yanı sıra, kültürel öğelerin; masal, efsane, fıkra gibi halk edebiyatı ürünlerinin; sağlık uygulamalarına ait bilgilerin; kimya, simya, reml, sihir, tılsım, kıyâfet ve mûsikî gibi ilimlerin izine rastlamak mümkündür. Cönkte yer alan diğer ilimlere ait bilgilere şunları örnek gösterebiliriz:

* Sihri bozmak için cönk sahibi şu bilgileri kaydetmiştir: "Sihri bâtil itmek için hiç bunun gibi nev sihr olmaz. Evvel yedi kerre 'Âyete'l-kürsî' ve üç kerre 'Fe evcese fî nefsihî hîfeten Mûsâ' ayeti ve üç kerre 'elem neşrah leke' ve üç kerre 'İhlâş' ve üç kerre 'kul e'üzü birabbi'l-felağ' ve üç kerre 'kul e'üzü birabbi'n-nâs' ve üç kerre 'Fâtîha su'resin' ve 'su're-i Bakara' evvelinden müflihûn varınca okuya 'Ve kul câel haqqu ve zeheka'l-bâtil inne'l-bâtilu kâne zehûka' mücerreddür. Temmet" (86^b)

* Fakirlikten kurtulmak için yapılması gerekenler şu şekilde aktarılmıştır: "Her kim fakîrlikden halâş olup gani olayım dünyâda kimseye muhtâc olmayam dise namazı kılop selâm virdikten sonra bu du'â-yı şerîfi üç kerre okuya. 'Allâhümme kemâ haşşente vechi 'an sücûdi gayrike feşun vechi 'an mes'elei gayrike' temmet temâm oldı." (86^b)

* Kısırlığı gidermek için kullanılan ilaç tarifi bulunmaktadır: "Arab ve Acem ittifâkıyla Muhammed Hâna merhûm bu nüshayı yazup göndermişlerdür. Anlar dağî hazînedeki hıfz idüp vefâtından sonra andan hümâyün ağalarının eline geçüp taşra ihyâsından biriniñ eline girmişdür. Nef'i budur ki bir kimse 'amelden kalsa yâhüd bir 'avrat toğurmasa ma'cündür..." (92^b) Cönkte ayrıca, "Hummâ emrâz için"(92^a); "Mâyâşıl İçin"(92^a); "Melhem-i Câlinûs"(91^a), "Eczâ-yı humra"(96^a) gibi ilaç tarifleri bulunmaktadır.



* Cönte 59 adet ilâhînin yer alması cönkün mûsîkî alanında güfte mecmuası olarak kullanılabileceğini de göstermektedir.

SONUÇ

Bu makalede, Millî kütüphane'de "06 Mil Yz Cönk 59" numarada kayıtlı bir cönkten hareketle, cönklerin Türk İslâm Edebiyatı'na kaynaklık yaptığı hususlar, 9 başlık altında tasnif edilmiştir. Elde edilen verilerle, yazılı bir kaynak olarak edebiyata malzeme sunan ve yapılan çalışmalarda edebiyat araştırmacıları tarafından göz ardı edilen cönklerin, değeri, önemi ve edebiyat tarihine katkıları örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Albayrak, N (1993). *Dînî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri –Kaynakları ve Metin Tesisi-*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Alıcı, Lütfi (2010). *Halîlî-i Mar'aşî, Divançe ve Etvâr-ı Seb'a*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınevi.

Çelik, Ali (2010). *Manzum Hadis Tercümelere ve Latîfî'nin "Subhatu'l Uşşâk"*. Ankara: Kitap Yayınları.

Güneş, Mustafa (2006). *İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı- Eserleri ve Dîvânı*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.

Karahan, Abdülkadir (1966). *Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Kayalık Şahin, Duygu (2015). "Cönk Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, 10(12), 2015: 709-726.

— — — (2015). *18.yy'a Ait Dinî Muhtevâlî Bir Cönk*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Özfirat, Bayram (2006). *Tokatlı İshâk Efendî'nin Nazmu'l-Ulûm, Nazmu'l-Le'âlî ve Manzûme-i Keydânî Adlı Mesnevileri (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Sevgi, Ahmet (1987). *Latîfî (Hayatı ve eserleri) İnceleme- Metin*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Tatçı, Mustafa (2011). *Dîvân-ı İlâhîyât*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Tavukçu, Orhan Kemal. *Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78365/dede-omer-ruseni-divani.html>, [25.12.2016]

Toparlı, Recep (2015). *Şemseddin Sivâsî Divanı*. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi. C.1. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2002.

Yıldırım, Yusuf (2015). "Selim Mahlaslı Bir Şaire Ait Mukaddimetü Li's-salât isimli



Mesnevi." Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8: ss-99.

